

Waar Pikkemaat zelf al aangeeft dat zijn keuze van onderwerpen door persoonlijke voorkeur bepaald is en derhalve als subjectief kan worden aangemerkt, doet het wonderlijk aan hem op bladzijde 430 in ongemeen felle bewoordingen te zien afgeven op de studenten van 1969, die vonden dat 'het oude universitaire ideaal van 'waardevrije wetenschap' uit den boze was' en dat 'het ware heil moest komen van engagement, van persoonlijke betrokkenheid'. Ik ga dan maar niet verder in op 'het 'burgmoederschap' [van burgemeester Ien Dales] over zo'n 'levendige' gemeente [getuige de bekende, door een omvangrijke M.E.-macht onderdrukte Zeigelhof-opstand van februari 1981 ], dat een kolffe naar haar hand geweest zou zijn. Hier zien we het best, waartoe schrijfstijl en persoonlijke voorkeuren leiden. Bij onderwerpen uit een meer verwijderd verleden uiten ze zich in suggestieve waarderingen, soms in ronduit tendentieuze waardeoordelen. Of hiermee schrijvers' enige doelstelling, '...de lezers een aantrekkelijk zicht te bieden op de ongemeen boeiende en avontuurlijke historie van Nijmegen', gediend is, waag ik te betwijfelen. Jammer van de enorme moeite en tijd die erin gestoken is; jammer ook van het geld dat met de uitgave gemoeid geweest is. Nijmegen heeft beter verdiend.

R. W. M. van Schaik

H. Kaptein, *Het Schermereiland. Een zeevarend plattelandsgebied 950-1800* (Bergen: Octavo, 1988, 192 blz., f29,90, ISBN 90 70805 13 8).

In de boekenkast van menig zich zelf — en het verleden — respecterend Schermereiland-bewoner zal deze economische geschiedenis van zijn woonomgeving inmiddels wel staan. De eerste integrale beschrijving van het Schermereiland leent zich uitstekend als cadeau. Het boek is niet te volumineus en er staan fraaie, originele afbeeldingen in.

Of de gelukkige ontvanger zijn geschenk ook helemaal zal lezen, waag ik toch te betwijfelen. Het mag dan wel voor een breed publiek geschreven zijn, de auteur heeft zich toch niet kunnen ontworstelen aan de oorspronkelijke vorm, die van een scriptie. Dat is het duidelijkst te herkennen aan de wijze waarop geprobeerd wordt het verhaal theoretisch te onderbouwen. Vooral het eerste deel (tot 1500) is een verslag van onderzoek, het toetsen van bepaalde uitgangspunten zoals die door J. de Vries geformuleerd zijn. In het tweede deel moet dan de beschrijving van drie eeuwen economische activiteit van de bewoners van het Schermereiland volgen. Maar daarmee is de lezer nog niet klaar: hem wordt tevens de verklaring daarvan geboden alsmede een vergelijking met het Noorderkwartier. Die laatste twee ingrediënten zijn tussen wal en schip gevallen, wellicht in een poging het boek voor het 'brede publiek' (wie zijn dat toch?) leesbaarder te maken. Over leesbaar gesproken: de grafieken zijn slechts met behulp van een vergrootglas te ontcijferen. Het verhaal eindigt officieel in 1800. De onevenredig breed uitgemeten beschrijving van de walvisvaart wordt echter tot in de negentiende eeuw doorgetrokken. Waarom 1800 als eindpunt gekozen is, is mij niet duidelijk. Het Schermereiland verdwijnt in de mist van vage contemporaine klachten over het economische verval van de Republiek. Het boek eindigt ook een beetje op die manier: als een nachtkaars. Het laatste hoofdstuk had de kans geboden op een krachtige analyse van die drie eeuwen, eventueel afgezet tegen het Noorderkwartier. Jammer!

Op zich zelf is het een goede gedachte een bepaalde streek te bestuderen. De geschiedschrijving van steden is beslist populair tegenwoordig. De bewoners van stad of streek worden er misschien meer historisch bewust van, zo mogen wij hopen. En het biedt de mogelijkheid veel literatuur

bijeen te brengen die vanuit een andere gezichtshoek geschreven is. Dat is — ik wil daar niet te min overdoen— vaak een hele klus. Maar wat brengt een boek als dit ons aan nieuwe inzichten of zelfs nieuwe kennis? Weinig, vrees ik. Nadere bestudering van de tekst en de noten leidt tot de conclusie dat Kaptein veel gelezen heeft. Voor slechts enkele onderdelen van zijn betoog moest hij een archief bezoeken. Nieuwe, tevoren onvermoede bronnen zal men er niet in aantreffen. Dit is voor het beoogde lezerspubliek geen ramp, maar voor degene die zich met onderzoek op dit terrein bezighoudt, wel een belangrijke constatering.

Kaptein beschrijft zoveel mogelijk per arbeidstak de geschiedenis van het Schermereiland. De zeevaart neemt veruit de meeste ruimte in. Verhoudingsgewijs is daarover ook het meest bekend. De Schermereilanders voeren op allerlei schepen, naar vele windstreken. Overal is wel een spoor van iemand uit Graft of De Rijk te vinden. Het stukje over de vaart buiten Europa, speciaal over de VOC, is een mooi voorbeeld van wat er gebeurt als je per se iets wilt zeggen, maar helaas — er is niets over geschreven. Dan vermeldt Kaptein het vertrek van twee VOC-schepen, de *Graft* en de *Rijk* in 1637. Leuk detail, maar het zegt niets. Want voor alle kamers van de VOC voeren vooral in de jaren dertig en veertig van de zeventiende eeuw schepen met namen van steden en dorpen. De Heren XVII hebben, om willekeurig maar een paar te noemen, ook nog verzonnen: *Akersloot*, *Zwolle*, *Hoorn*, *Wassenaar*, *Schagen*, *Maastricht*, *Venlo*.

Verder moet mij nog iets van het hart over het gebruik van de noten. Daarin verantwoordt men meestal de vindplaats van een bepaald feit of een bewering. Hiermee is Kaptein, naar mijn smaak, wat zuinig omgesprongen. Hij heeft bijvoorbeeld gebruik gemaakt van een ongepubliceerde doctoraal-scriptie van K. van der Tempel over schippers in Graft in de tweede helft van de zeventiende eeuw. Dat is niet verboden. Maar er zijn plaatsen in het boek aan te wijzen waar geen noot bij staat, die vrijwel letterlijk uit die scriptie afkomstig zijn. Ik noem maar een paar voorbeelden. De opmerking op bladzijde 82 — over de Grafter schipper voor wie f5000,- aan losgeld bijeengebracht werd —, zie Van der Tempel, 13. Of de noot bij een citaat (86) die naar Van der Tempel verwijst, maar in feite op het hele verhaal rond dat citaat zou moeten slaan. Of de opmerking op bladzijden 128/129 over de commandeurs ter walvisvaart uit het doopsgezinde Noordeinde van Graft die in dienst waren van doopsgezinde reders uit De Rijk, inclusief illustratief voorbeeld — die is afkomstig van Van der Tempel, 35. In de hitte van de strijd wil er nog wel eens een nootje sneuvelen, maar is dit nog toeval? Kaptein schippert hier een beetje met de gewenste zorgvuldigheid. Enfin, het zal de Schermereilanders niet veel kunnen schelen. Zij hebben nu een volwassen streekgeschiedenis op de plank.

E. S. van Eyck van Heslinga

J. K. van der Korst, *Om lijf en leven. Gezondheidszorg en geneeskunst in Nederland circa 1200-1960* (Utrecht-Antwerpen: Bohn, Scheltema & Holkema, 1988, 356 blz., f49,50, ISBN 90 313 0891 9).

De hoogleraar J. K. van der Korst, clinicus en historicus, heeft zich ertoe gezet een boek over de geschiedenis van de gezondheidszorg in Nederland te schrijven, waarin hij de aandacht van de lezer wil vestigen op de samenhang tussen de gezondheid van de burgers en de structuur van de samenleving in het betreffende tijdsbestek. Ofschoon het woord 'geneeskunst' in de titel is opgenomen, speelt dit begrip in zijn studie uiteraard een ondergeschikte rol. De opzet van dit boek is dan ook niet gericht op het geven van een overzicht van de uitoefening van de